

บทที่ ๘

บทสรุปและเสนอแนะ

การศึกษาดังเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติ ได้มีแพร่หลายทั่วโลก โดยใช้คำถามที่มีลักษณะแบบสากลคือ สมมติเหตุการณ์ให้ผู้ตอบนึกย้อนหลังไปสู่เวลาแรกสมรสว่าในขณะที่นั้นผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการมีบุตรจำนวนเท่าไร ในการเก็บข้อมูลของโครงการวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจประชากรแห่งชาติก็ได้บรรจุคำถามไว้โดยหมวดความต้องการการบุตรเพิ่ม เพื่อที่ว่าลักษณะคำถามแบบนี้จะนำมาใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่ คนไทยเคยมีการคิดเกี่ยวกับจำนวนบุตรไว้ล่วงหน้าบ้างหรือไม่ ผลจากการศึกษาพบว่า มีสตรีในภาวะเจริญพันธุ์ที่ไม่ตอบคำถามนี้อย่างน้อยที่สุดร้อยละ ๑๐ และในบรรดาผู้ที่ตอบก็ไม่สามารถจะเชื่อถือว่าเป็นจำนวนบุตรที่เขาคิดไว้ในระยะแรกสมรสจริง ส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะตอบในลักษณะเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่มีชีวิต อาจจะเป็นเนื่องมาจากว่าโดยแท้จริงแล้วผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก่อน เมื่อถูกซักถามก็ตอบเพื่อให้พ้นตัว หรืออาจจะเป็นเนื่องมาจากการสำรวจคราวนี้กระทำในเขตชนบทซึ่งประชากรส่วนใหญ่ยังคงอยุ่การศึกษา การตั้งคำถามให้สมมติเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นเรื่องราวที่ประชาชนไม่ยอมรับ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่สมมุติกันไม่ได้ เพื่อแก้จุดบกพร่องเรื่องนี้ ควรจะมีการศึกษาจากคู่สมรสที่เพิ่งทำการสมรส และศึกษาต่อเนื่องทุกระยะที่เวลาห่างกันพอสมควร

ดังนั้น การศึกษาเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีในชนบทคราวนี้ จึงเป็นแต่เพียงการศึกษาถึงความโน้มเอียงของบุคคลในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติต่อจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง และเป็นการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเจริญพันธุ์ว่ามีผลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติที่ทำการศึกษาในคราวนี้หรือไม่ ฉะนั้นผลของการศึกษาในคราวนี้จึงอาจจะมีประโยชน์แก่ในการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวมจริง ๆ แต่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการคือ

๑. เป็นการพัฒนาความคิดความชำนาญของผู้ศึกษาในบ้านความรู้เกี่ยวกับสังคมไทย เพราะการศึกษาได้กระทำทั่วประเทศมีใจเฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง และผู้ศึกษาได้ผ่านทุกขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยด้วยการร่วมงานอย่างใกล้ชิดตลอดเวลานับตั้งแต่การสร้างแบบสอบถาม การทดสอบแบบสอบถาม การออกงานสนาม ทั้งในฐานะนักสัมภาษณ์ และผู้ควบคุมนักสัมภาษณ์ งานให้รหัส ตรวจสอบความถูกต้องของการให้รหัส แจาะบัตร และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเฉพาะในวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ถูกต้องครบถ้วนตามหลักสูตรของแผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย

๒. เนื่องจากการตั้งคำถามโดยสมมติเหตุการณืย้อนหลังในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติของครอบครัว เป็นที่นิยมศึกษากันเป็นสากลทั้งในสื่อโลกตะวันตกและภูมิภาคแถบเอเชีย ดังนั้นการศึกษานี้จึงก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับสังคมอื่น ที่มีบรรทัดฐาน ค่านิยมต่าง ๆ ผิดแปลกไปจากสังคมไทย โดยให้มาตรวจฐานเดียวกับในการศึกษา

๓. ผลของการศึกษานี้จะเป็นเรื่องระลึกและเตือนใจผู้ที่กำลังจะไปต่อไป คนอื่น ๆ ให้ระมัดระวังความบกพร่อง และการไม่ยอมรับลักษณะคำถามที่มีการสมมติชนิดนี้ซึ่งอาจจะแก้ไขได้โดยเปลี่ยนรูปคำถามให้เหมือนเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับจำนวนบุตรในอุดมคติของคนทั่วไปในสังคมนั้น ๆ หรือศึกษาต่อเนื่องเฉพาะกลุ่มสตรีที่เพิ่งสมรสไปเป็นระยะ เพื่อดูความคงเส้นคงวาในคำตอบ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติ ซึ่งได้แยกปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องใหญ่ ๆ ๔ เรื่อง คือ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางจิตวิทยา ผลการศึกษาปรากฏตามนี้ คือ

ปัจจัยประชากร พบว่าจำนวนบุตรที่มีชีวิตเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อจำนวนบุตรในอุดมคติมากที่สุด ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าว

แล้วข้างคนคือ ผู้ให้สัมภาระไม่เคยคิดเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติไว้อ่อน และ ผู้ให้สัมภาระไม่เคยยอมรับการสมมติเหตุการเขย่อนหลัง ความเชื่อถือบางประการที่ว่าถ้ามีบุตรที่มีชีวิตอยู่มาก ๆ แล้วบอกว่ามีบุตรในอุคมคติน้อยจะทำให้เกิดมีอันเป็นไปแก่บุตรที่มีชีวิตอยู่เหล่านั้น ความรักกับบุตร เมื่อมีบุตร เกิดมามาก ก็รักและเลี้ยงดูไปตามฐานะ ถึงจะเคยมีบุตรในความคิดอยู่ก่อนก็ละเลยไม่ทอม มักจะตอบปฏิเสธกับบุตรที่มีอยู่จริง ปัจจัยทางด้านประชากรที่สำคัญอีกอย่างคือ อายุของสตรี ถ้าสตรียิ่งอายุมาก จำนวนบุตรในอุคมคติก็ยิ่งสูงขึ้น ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากว่าสตรีที่อายุมากนั้นให้กำเนิดบุตรมาหลายคนแล้วและจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่มีผลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติ หรืออาจจะเนื่องมาจากว่า สตรีที่อายุมากนั้นต้องการมีบุตรมากจริง เพราะมีความเชื่อแบบเก่า ๆ อายุของสตรีก็มีผลในการศึกษาคราวนี้ ถ้าอายุของสามีเพิ่มขึ้น จำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีจะเพิ่มขึ้นด้วย เพราะอายุของสามีก็วัยมากไม่ต่างกันมาก อายุของสามีจึงมีผลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติสตรีด้วยเหตุเดียวกัน ในเรื่องของอายุแรกสมรส พบว่าถ้ายิ่งแต่งงานช้าจำนวนบุตรในอุคมคติก็ยิ่งลดน้อยลง อาจจะเป็นเพราะสตรีเหล่านี้ใช้เวลาในขณะที่ยังอายุน้อยศึกษาเล่าเรียนมากกว่า และผู้ที่แต่งงานเร็ว โอกาสที่จะมีบุตรมีชีวิตมีมาก ซึ่งบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์กับบุตรในอุคมคติ การศึกษาจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความคิด จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ของสตรีก็มีผลพ่วงของเกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่มีชีวิต เพราะการตั้งครรภ์มากครั้งจำนวนบุตรที่มีชีวิตก็มีโอกาสที่จะมากด้วย

สำหรับประสบการณ์ด้านร่างกายของบุตร เนื่องจากสตรีที่มีอายุน้อยมักจะไม่วางใจ มีบุตรเสียชีวิต การศึกษาคราวนี้จึงไม่อาจสรุปได้ นอกจากแสดงให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่จำนวนบุตรในอุคมคติจะเพิ่มเมื่อจำนวนบุตรที่เสียชีวิตเพิ่ม

ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสังคมที่นำมาศึกษา ก็ระดับการศึกษา การติดต่อกับโลกภายนอก การเคยทำงานนอกบ้านของสตรี ในด้านการศึกษาพบว่าถ้าสตรี

มีการศึกษาจนการศึกษามากมายแล้ว จะมีจำนวนบุตรในอุคมคติน้อยกว่าคนที่ไม่มีการศึกษาเลย ทั้งนี้เราจะเนื่องมาจากว่า สตรีที่มีการศึกษามาก อาจจะแยกความคาดหมายของจำนวนบุตรในอุคมคติ และจำนวนบุตรที่มีอยู่จริงได้บ้าง สำหรับการศึกษาของสามีไม่ควรว่ากันว่าไม่มีความสัมพันธ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากขนาดของตัวขายน้อยมากสำหรับระดับการศึกษาอื่น ๆ ที่นอกจากการศึกษามากมายแล้ว สำหรับตัวนี้ต่าง ๆ ที่นำมาใช้จัดการติดต่อกับโลกภายนอก พบผลสอดคล้องกันว่า สตรีที่สามีติดต่อกับโลกภายนอกมากกว่า จะแจ้งจำนวนบุตรในอุคมคติน้อยกว่า เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้จัดการติดต่อกับโลกภายนอกของสามีนอกจากการจ้างวิญญู การติดต่อกับเขตตัวเวลาของจังหวัด และยังรวมถึงระยะทางไกลไกลของหมู่บ้านที่อยู่อาศัยกับบริเวณตัวจังหวัด และการเดินทางนอกบ้านของสตรีก็มีผลทำให้มีความต้องการบุตรในอุคมคติน้อย

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการศึกษาระหว่างเศรษฐกิจจะกระทำโดยทางตรงมิได้ ในการศึกษานี้จึงได้ทดลองสร้างตัวชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ใช้สัมภานต์แทน ตัวชี้แจงนี้อาจจะไม่ถูกต้องนัก แต่ก็ เป็นแนวความคิดหนึ่งซึ่งน่าจะยอมรับได้ พบจากการศึกษาว่าคนที่ฐานะทางเศรษฐกิจดีน้อยกว่ามักจะมีบุตรในอุคมคติน้อยกว่า แต่สำหรับอาชีพของสามีไม่พบว่ามีความสัมพันธ์

ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ขนาดครัวเรือนนี้ให้กำเนิดของสามี ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันประสูติ จำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความถี่เห็นของภริยา พบในการศึกษาว่า ขนาดครัวเรือนนี้ให้กำเนิดของสามีไม่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ถูกถาม ในขณะที่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันประสูติและจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความถี่เห็นภริยามีความสัมพันธ์อย่างมาก

และใน เรื่องของการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจำนวนบุตรในอุดมคติของ
คู่สมรสพบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของคู่สมรสทั้งหมดที่ศึกษา มีความเห็นตรงกันใน เรื่อง
จำนวนบุตรในอุดมคติ และการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจำนวนบุตรในอุดมคติ
กับจำนวนบุตรที่คาดว่าจะมีทั้งหมดเมื่อสตรีพ้นวัยเจริญพันธุ์ที่ศึกษาไม่ได้ เพราะ
ขนาดของตัวอย่งน้อยมากเกินไป